

HERMENEVS

6^e JAARGANG, AFL. 5 — 15 JANUARI 1934

ANTI-GLOSSOPUM

viro clarissimo necnon amicissimo poëtae Angli
interpreti Latino, verecimde, ut fas est, offert P. H. D.
J. H. G.

Nicotina Tyranna

Pectora qui crasso mortalia perdis odore,
Morbida Tartareo fistula digna deo,
Qua tandem arte leves tam lentae mortis amori
Indulgere viros tu docuisse potes?
Deliciae specie dulces, quarum impia tura
Candida fallaci charta nitore tegit,
Obtinuit non vana fides vilescere quisquis
Moribus addictus vestra venena bibat.
Tortilis Aethiopum fuscis imitata colores,
Quae lautas epulas condere, Habana, soles,
Laedere quis nescit unctos tua damna sodales,
„Regia” quis falso nomine dicta places.
A pereas, oro, Nicotina, deosque deasque,
Corporis ex aequo pestis et ingenii!
Opprobriis te onerare meis, damnabilis herba,
Dum valeo, nullo tempore deficiam.

Niet-classici over de klassieken

III

De vraag, waarvoor ik mij door de Redactie van Hermeneus geplaatst zie, omvat eigenlijk in praegnanten vorm verschillende vragen, van welke de voornaamste deze zijn: Heeft de beoefening der klassieke oudheid iets waardevols voor het leven gebracht? Zoo ja, waarin bestaat dat?

Bijna onnoodig is het te verklaren, dat de eerste vraag door mij onvoorwaardelijk bevestigend wordt beantwoord, hetgeen tegelijk in'zich sluit mijn overtuiging, dat ik het ontbreken van een klassieke opleiding als een door niets te vergoeden gemis voor den geest beschouw.

Deze meening deel ik met velen. Waarop berust zij? Dat is in enkele woorden niet te zeggen, want men begeeft zich daarmede in een wereld van beschouwingen, te uitgebreid van omvang, te rijk van inhoud, om die met enkele phrasen te kunnen verklaren.

De sleutel tot het terrein der klassieke oudheid is de onoverzienbare schat van literatuur en materiele antiquiteiten, die uit het verre verleden tot ons is gekomen.

Die literatuur, door hare oudheid reeds merkwaardig, is daarenboven door eigen schoonheid als een zaak van de grootste waarde te beschouwen. Wie bewondert niet het oeuvre van Homeros, van Aischylos, Sophocles en Euripides?

Wie wordt niet geboeid door de phantasie en poesie van Vergilius, Horatius, Ovidius, Catullus of van Aristophanes, Plautus en Terentius en zooveel andere Grieksche en Latijnsche dichters, wier werken sinds eeuwen latere schrijvers en beeldende kunstenaars hebben geïnspireerd en die voor hen een rijke bron zijn geweest van schoonheid en phantasie, waaruit zij op kwistige wijze hebben geput?

Hoevelen heeft niet de philosophie van Plato, Aristoteles en Seneca troost geschonken bij den moeilijken gang door het leven?

Wiens historischen zin heeft niet bevrediging gevonden in de lectuur van Herodotos, Thucydides, Xenophoon, Livius en Tacitus?

Hoevelen zijn niet geboeid door de macht van het woord gesproken door Demosthenes en Cicero? Het genot van deze omvangrijke, klassieke literatuur, die ons als een kostelijke erfenis uit de oudheid is nagelaten, reeds door haar schoonheid van de grootste waarde, stelt, gesteund door een schat van antiquiteiten in den vorm van bouwwerken, gedenkteeken en gebruiksvoorwerpen, in staat ons eenigszins een voorstelling te maken van het maatschappelijk leven in de oudheid, zooals dat ook in de werken van tal van schrijvers uit onzen tijd als Felix Dahn, Sienkiewicz, Boissier, Bulwer, Couperus werd gereconstrueerd, waardoor een levend, boeiend beeld van de maatschappelijke toestanden in de oudheid ons voor oogen werd getooverd.

Zoo heeft dan de studie der klassieke oudheid, in het bijzonder de beoefening van haar schitterende literatuur, steeds een groote b koring op ons uitgeoefend, waarvan de weelde bevrediging schonk aan velerlei geestelijke behoefte, vooral ook aan de behoefte tot het brengen van harmonie in alle onze levensverhoudingen.

Jhr. Mr. T. A. M. A. VAN HUMALDA VAN EYSINGA
oud-burgemeester van Deventer.

Vertalingen, vertalers en vertaalden

Of het mogelijk, of het raadzaam, of het juist is, de gedichten der Grieken en Romeinen „met behoud van de maten van het oorspronkelijk” in een moderne taal weder te geven, dat is een vraagstuk, waar de ééne generatie anders over denkt dan een volgende en ook binnen dezelfde generatie veelal geen communis opinio over bestaat. Toch is het een zaak, waarover elk voor zich een meening heeft of zich een oordeel wenscht te vormen. Wij geven daarom hieronder het woord aan twee diametraal tegenovergestelde overtuigingen: De Horatius-vertaler Mr. J. van Gelderen zet in het kort de principes uiteen, die hem tot den vorm van zijn Horatius-verdietsching hebben geleid; daarna geeft een andere Horatius-vertaler, Mr. W. B. Westermann, in een dialoog tusschen den Romeinschen poëet en den Nederlandschen recensent zijn oordeel over het werk van Mr. van Gelderen. De lezer kan kiezen, of zoeken naar den gulden middenweg! En de redactie betreurt, dat aard en omvang van haar tijdschrift haar verbieden hiermee een pandaemonium van kritiek, antikritiek, epikritiek en katakritiek te ontketenen, waaraan Horatius ongetwijfeld een grimmig genoeggen zou hebben gehad. RED.

Het vertalen van Horatius

De redactie van Hermeneus nodigde mij uit, „om enkele mededelingen te doen over de wijze waarop ik de Latijnse tekst (van Horatius' Carmina) bewerkt heb en door welke beginselen ik mij bij de vertaling heb laten leiden.”

Gaarne voldoe ik daaraan; doch meer omdat men een zo vriendelijke uitnodiging niet afslaat, dan omdat ik veel van zulke „beginselen” voor 't voetlicht zou kunnen brengen. Zeker niet veel meer, of anders, dan waarvan ik reeds rekenschap aflegde vóór in 't boek zelf.

Een bevriend dichter schreef mij eens; „Het creatieve dichterschap van den vertaler bleek mij in haast even absoluten zin als bij het ontstaan van oorspronkelijke gedichten de imperatieve voorwaarde te zijn. Bij een vertaling zou men alleen kunnen zeggen, dat de z.g. inspiratie uit het leven via de litteratuur komt.” Op dat „creatieve” na is dit geheel juist: niet scheppend, doch uitvoerend, kunstenaar is de vertaler. En niet alleen de vertaler: aan ieder kunstwerk de eis van „oorspronkelijkheid” te stellen is een decadente

hobby van recente datum. En waarom juist aan een kunstwerk: er is menig ander gebied waar, meer dan op dat der kunst, een werk zijn belang moet ontlenen aan zijn oorspronkelijkheid. Horatius zelve is blijkens verschillende plaatsen der Verhandeling over de Dichtkunst maar huiverig van oorspronkelijkheid van inhoud; maar ook zijn eerbiedige bewondering voor oorspronkelijkheid van wijze staat b.v. in de tweede zang van de vierde bundel niet zonder enige ironie naast de bescheidenheid waarmede hij zijn eigen nijverzamelende arbeid beoordeelt.

Vertalen, als zoveel ander dichtwerk, is her-dichten. De beginselen van zulk werk? Misschien zijn er achteraf wel te ontdekken, maar bewust „geleid” hebben zij de dichter zeker niet. En toch: van één feit is zich de vertaler in onderscheid van andere herscheppende dichters noodwendig bewust, daar hij in engere zin dan dezen *uitvoerend* kunstenaar is: dat hij herschept op zijn, zijn oereigen, *instrument* : de, ten aanzien van 't vertolkte werk, nieuwe taal. Ieder kunstenaar kan zijn werken in anderer ziel gespiegeld voor-voelen, ze tevoren in nieuwe werken geëkaatst vermoeden; maar juist zijn vertaler vangt hem in een spiegel, welks radiacie hem nimmer ook maar tot een voorstelbaarheid van 't onderbewuste is geworden. In deze zin is een vertaling „nieuw” dan veel „oorspronkelijk” werk, — hetgeen, daar nieuwheid noch oorspronkelijkheid een waardefactor is, geen aanprijzing bedoelt, doch een vaststelling. Een vaststelling, die daarom van betekenis is, daar zij voor de vertaler een strenge plicht medebrengt jegens de vertaalde: de plicht hem zichzelf te doen blijven.

Zeker, men kan ook Bach verjazzen, en misschien kan zo zelfs goede muziek ontstaan, — maar had de componist niet nog wat noten van zich zelf? Had hij daarvoor die van Bach juist nodig, als hij Bach's ziel en wezen, zijn ritme, missen kon?

De vertaler, voor wie het vertaalde werk niet slechts een voorwendsel is, doch tot wie inderdaad de inspiracie uit het leven via het te vertalen werk gekomen is, heeft de dure plicht en noodzaak, het oude werk zelf in zijn eigen, oude, ritme te doen klinken op het nieuwe instrument. Dus toch een „beginsel”? Och neen; er is slechts mee aangeduid wat de vertaler doet; niet *hoe*. Het *hoe* weten Joost en de Muze.

Hoogstens is een verklaring af te leggen over: „hoe niet.” En dan staat voor mij vast, dat geen vertaling van Latijnse verzen slagen kan, die er naar streven zou hetzelfde metriese schema

te vertonen, als het origineel. Eigelijk geldt dit voor iedere vertaling van verzen: het metrum is slechts één der vele factoren die samen het ritme bepalen; de kracht, de mate en de werking van elk dier factoren, wordt bepaald door de gebruikte taal; wil dan ook het *ritme* blijven, dan mag elk der samenstellende factoren dat juist niet. Zijn 't echter Latijnse verzen, die vertaald worden, dan heeft „behoud” van het metrische schema eerst recht geen zin, daar de streepjes en boogjes die het samenstellen een geheel andere betekenis hebben dan voor onze taal. Voorwaar, onder de factoren die 't ritme bepalen speelt ook in 't Hollands de kwantiteit een voorname rol; en in 't Latijn de klemtoon (zinsaccent, woordaccent, ja versaccent) evenzeer. Maar 't metrische schema verantwoordt bij ons slechts het versaccent (en ook dat niet geheel) en in 't Latijn slechts kwantiteiten en caesuur (en ook die niet ten volle). Niet alleen dus zijn er in beide talen tal van factoren buiten de metriek, die het ritme mede bepalen, het metrische schema verantwoordt in de ene taal gans andere ritmische elementen als in de andere.

En Voss dan? En Vosmaer? Ja, met die hexameter is 't een merkwaardig geval. Met noeste nijver is een vers, welks schema juist zo genoteerd wordt als dat van de klassieke hexameter, beoefend en bewerkt; en, vooral door Goethe en Schiller, tot perfectie gebracht. In bekende grote vertalingen is dit vers gebruikt, en aldus is ons gesuggereerd dat zó Homerus klinkt in 't Hollands, en zó Virgilius in 't Duits. Wie zorgvuldig oren en gemoed openstelt voor 't origineel, hoort en gevoelt, dat het niet waar is. En Schiller, die voor een Duitse „hexameter” waarlijk niet opzij ging, koos voor zijn Virgilius-fragmenten achtregelige stanzen. Hij verwerpt daarvoor de Duitse hexameter (en Voss meteen) op gronden, die ik niet aanvaard. Maar wat doen de „gronden” er toe: de dichter wou en kón het niet; omdat hij dichter was, en doorstuwd van het ritme van Virgilius.

Hexameters! Luister naar golfslag en branding, en zeg of 't niet waar is, dat Homerische hexameters in 't Hollands alexandrijnen zijn, rijmend gepaard; de Aeneis: kwatrijnen;¹ Horatius' satiren: kreupelvers, rijk en verscheiden van rijm; zijn Litterae: terzinen.

Allemaal rijmend vers? Inderdaad, het is vreemd: als ge alleen nog maar gekeken hebt, is veelal de eerste gedachte die aan ongerijmde vijfvoetige iamben. Zou dat de schuld van Keats zijn? Zo

¹ Als die van 't sonnet, wel te verstaan! Natuurlijk niet die met één drievoetig rijm.

ja, dan zou het nog geen „schuld” mogen heten, want Engels is nu eenmaal een uiterst versgevoelige taal, en Swinburne b.v. is onvertaalbaar. Maar hoe dat zij: zodra ge ook *geluisterd* hebt, wordt in 't Hollands het rijm onmisbaar.

Dat Horatius' Carmina er evenmin buiten kunnen, als zij de stage keer der strofen kunnen ontberen, kan slechts hij menen, die doof genoeg is, om ze in sapphica, alcaica en wat dies meer zij te willen herdichten.

Hilversum.

VAN GELDEREN.